

ARMATĂ ȘI SOCIETATE ÎN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ. O ANALIZA A UNOR ASPECTE SOCIALE DIN PERIOADA 1948–1957

*

ARMY AND SOCIETY IN THE ROMANIAN PEOPLE'S REPUBLIC. AN ANALYSIS OF SOME SOCIAL ASPECTS FROM THE PERIOD 1948–1957

*

ARMÉE ET SOCIÉTÉ EN RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE. ANALYSE DE QUELQUES ASPECTS SOCIAUX DE LA PÉRIODE 1948–1957

Leonard-Mihail RĂDULESCU*

Rezumat: *Lucrarea prezentă se concentrează pe o analiză a raporturilor dintre armată și societate în Republica Populară Română, cu precădere perioada dintre 1948 și 1957. Cercetarea debutează cu o serie de explicații referitoare la viziunile lui Marx și Lenin în ceea ce privește noțiunea de armată populară. În continuare, discuția se va concentra pe câteva aspecte definitorii probate în timpul Revoluției din octombrie 1917, care au în vizor rolul militarilor. De la acestea, am trecut la Armata Republicii Populare Române pentru a observa aplicabilitatea principiilor celor doi părinți ideologi ai comunismului, dar și cum actori importanți locali precum Gheorghe Gheorghiu-Dej sau Emil Bodnăraș modelează armata după propriile viziuni. Totodată, textul prezintă și o analiză a nivelului de școlarizare a militarilor și informații statistice ce privesc mediului de proveniență al soldaților armatei R.P.R.. În final, studiul se termină cu ilustrarea unui interviu și a unor documente sociale.*

Cuvinte cheie: *Marx, Lenin, armată populară, Republica Populară Română, ofițer de rezervă.*

*

Abstract: *This paper focuses on an analysis of the relationship between the military and society in the People's Republic of Romania, particularly between 1948 and 1957. The research begins by explaining the perspectives of Marx and Lenin regarding their views on the concept of a "people's army" and then moves on to key aspects from the October Revolution of 1917 related to the military, as well as the founding of the Red Army. From there, the research transitions to the Army of the People's Republic of Romania to examine how the principles of the two communist ideologues were applied and how important figures such as Gheorghe Gheorghiu-Dej and Emil Bodnăraș shaped the army according to their own visions. Additionally, the text provides an analysis of the education levels and backgrounds of soldiers in the People's Republic of Romania's army. It also includes an interview and a*

*Cercetător independent. Membru S.Ș.I.R. – filiala Câmpina, județul Prahova și al Societății prahovene de antropologie generală. Email: radulescu.leonard@yahoo.com

study of documents related to military service in the People's Republic of Romania, the reserve officer of the People's Army and the benefits of the reserve officer in civilian life.

Keywords: Marx, Lenin, people's army, People's Republic of Romania, reserve officer.

*

Résumé: Cet article se concentre sur une analyse de la relation entre l'armée et la société en République populaire de Roumanie, en particulier entre 1948 et 1957. La recherche commence par expliquer les perspectives de Marx et de Lénine concernant leurs vues sur le concept d'une « armée populaire », puis aborde les aspects clés de la Révolution d'Octobre de 1917 liés à l'armée, ainsi que la fondation de l'Armée rouge. Ensuite, la recherche se tourne vers l'armée de la République populaire de Roumanie pour examiner comment les principes des deux idéologues communistes ont été appliqués et comment des figures importantes telles que Gheorghe Gheorghiu-Dej et Emil Bodnăraș ont façonné l'armée selon leurs propres visions. De plus, le texte propose une analyse des niveaux d'éducation et des origines des soldats de l'armée de la République populaire de Roumanie. Il inclut également une interview et une étude de documents liés au service militaire en République populaire de Roumanie, à l'officier de réserve de l'Armée populaire, ainsi qu'aux avantages de l'officier de réserve dans la vie civile.

Mots-clés: Marx, Lénine, armée populaire, République populaire de Roumanie, officier de réserve.

*

Premisele armatei populare, viziunea marxist-leninistă despre armată

Pentru a cunoaște mai bine unele dintre schimbările pe care armata le-a suferit la începutul perioadei comuniste, este necesar să înțelegem ideile din spatele reformelor. Multe dintre ideile implementate s-au materializat sub forma unor schimbări administrative, sociale și politice. Ele au la bază aspecte semnificative din ideologia marxist-leninistă. De aceea este necesar să înțelegem cum părinții fondatori ai ideologiei comuniste, Karl Marx și Vladimir Ilici Lenin, vedeau ideea de armată, respectiv cum Lenin a fundamentat Armata Roșie și cum i-a oferit caracterul de armată populară.

Noțiunea nu este una veche, înțelegându-se prin armată populară o armată de conscripție care nu face deosebiri în ceea ce privește originea socială a soldaților ei. Karl Marx este cel care i-a dat armatei populare un nou sens, anume cel de armată revoluționară, al cărei rol este cel de a mobiliza masele în scopul unei acțiuni politice. Armata și militarul revoluționar devin instrumente ale mișcărilor politice, fiind uneltelea prin care se realizează tranziția către un nou regim (în acest caz totalitar). În același timp, Marx considera că birocrăția și armata profesionistă reprezintă unele dintre semințele capitalismului,³⁸ de aceea ideologul va aborda o concepție nouă despre armată. Karl Marx considera că armata este un important instrument

³⁸Marx îi considera pe funcționari și pe ofițeri unii dintre principalii reprezentanți ai claselor exploatare.

organizațional utilizat pentru a duce la capăt instaurarea unei noi ordini sociale. Marx nu era totuși de acord cu o insurecție armată, deoarece în viziunea lui aceasta era sortită eșecului. Acesta pune accent pe rolul de lider al forțelor economice, utilizând armata doar ca o unealtă, nu ca pe un pion principal în schimbarea orânduirii sociale.

Lenin, deși se inspiră din Marx, înțelege că revoluția are totuși nevoie de sprijinul unei armate, deoarece lupta de gherilă pe care ideologul rus și adepții săi o duceau nu părea să dea roade (Marx nu era de acord cu această luptă de gherilă). La fel ca Marx, și Lenin disprețuiește armata profesionistă, de aceea prin intermediul învățăturilor marxiste acesta a înțeles foarte bine că ar avea nevoie de o forță mult mai mare pentru ca revoluția să aibă succes. El a apelat atunci la clasele dezavantajate, țăranii și muncitorii agricoli, care alcătuiau grosul armatei țariste, reușind prin diverse promisiuni să câștige susținerea militarilor, cu care răstoarnă instituțiile de conducere ale armatei, aparatul birocratic și fosta elită (civilă și militară). Mai jos expunem ceea ce înțelegea Lenin prin insurecție:

„Insurecția este un cuvânt important. O chemare la insurecție este un apel extrem de serios. Cu cât sistemul social este mai complex, cu atât mai bună este organizarea puterii de stat și cu cât mașina militară este mai perfecționată, cu atât este mai inadmisibilă lansarea unui astfel de slogan fără a se gândi”.³⁹ „Pentru a aborda insurecția în spirit marxist⁴⁰, precum o artă, trebuie ca în același timp,⁴¹ fără să pierdem un singur moment, să organizăm un comandament al detașamentelor insurgente, să ne distribuim forțele (...) să aruncăm împotriva trupelor de cadeți și Diviziei Sălbatică acele detașamente care mai degrabă ar prefera să moară decât să permită inamicului să se apropie de punctele strategice ale orașului (Petrograd). Trebuie să mobilizăm armatele de muncitori și să-i chemăm să lupte cu disperarea luptei finale...”⁴²

Din cele expuse, înțelegem că liderul bolșevicilor ajunsese la o concluzie clară. Fără această forță militară nu putea obține victoria revoluției. De aceea, Lenin regândește ideile marxiste. Experiența dobândită l-a făcut să înțeleagă că războaiele nu pot fi câștigate decât de militari de profesie, dar care susțin cauza comunistă. Desprindem de aici că armata (în acest caz, revoluționară) trebuie să fie în același timp o armată profesionistă și o armată politică. Tot după viziunea lui Lenin, armata

³⁹ *Lenin's Collected Works*, vol. 9, Moscow, Progress Publishers, 1972, p. 367.

⁴⁰ După cum am spus, Marx era împotriva insurecției armate, în același timp era și împotriva anarhiei și birocrăției. Lenin îl reinterpretează pe Marx, și intră în contradicție cu învățătura marxistă, dar și cu propria-i concepție, alcătuind totuși comitete și propunând ofițeri și comisari (tot o structură de comandă birocratică), ceea ce sugerează că în ciuda crezului său, Lenin sesiza nevoia de disciplină în armată. Având o elită și manifestând disciplină se poate ajunge la o armată profesionistă (din nou apare o contradicție a învățăturii marxiste, totuși Marx era de acord cu disciplina în armată).

⁴¹ Mai degrabă aceasta este o viziune a lui Friedrich Engels, care era de acord cu insurecția armată, respectând însă o serie de proceduri. El considera că: (insurecția) „este o artă tot așa cum este și războiul sau poate altă artă (...) ea este supusă anumitor reguli procedurale care, dacă sunt neglijate, vor duce chiar la prăbușirea partidului care le neglijează”.

⁴² *Lenin's Collected Works*, vol. 26, Moscow, Progress Publishers, 1972, p. 27.

(revoluționară) este și o armă (forță militară) de eliberare națională. Această armată se folosește de exponente ale ideologiei leniniste care cuprind elementele unui război psihologic (tactici de gherilă): infiltrarea și propaganda (descurajarea inamicului prin propagandă și în același timp creșterea moralului propriilor trupe).

Totuși, cum se ajunge la armata populară? Răspunsul se află tot în spusele lui Lenin: „Insurecția trebuie să se fundamenteze pe creșterea spiritului revoluționar al poporului”.⁴³ De aici înțelegem că insurecția are nevoie de o armată formată din mase populare. Tot Lenin preciza în contextul Revoluției din Octombrie că:

„Înlocuirea poliției cu miliția populară este o prefacere care a rezultat din întregul mers al revoluției și care în prezent se înfăptuiește în cea mai mare parte a Rusiei (...) Pentru a împiedica restabilirea poliției există un singur mijloc: *crearea unei miliții a întregului popor, contopirea ei cu armata (înlocuirea armatei permanente cu înarmarea generală a poporului)*. Din această miliție trebuie să facă parte toți cetățenii, bărbați și femei, de la 15 până la 65 de ani fără excepție, dacă prin aceste limite de vârstă, luate cu aproximație, se poate defini participarea adolescenților și bătrînilor (...) Să fie împiedicată restabilirea poliției; să fie atrase forțele organizate ale întregului popor pentru crearea miliției la care trebuie să participe toată lumea, acestea sînt sarcinile pe care proletariatul trebuie să le popularizeze în rîndurile maselor în interesul apărării, consolidării și dezvoltării revoluției”.⁴⁴

Din acest fragment înțelegem că viitoarea armată populară ar fi trebuit să se bazeze pe o înarmare generală a tuturor oamenilor disponibili, fără a se ține cont de sex sau origine socială, lucruri care aveau să fie definite mult mai bine în momentul în care va apărea decretul privitor la înființarea oficială a Armatei Roșii. Acest act, pe care îl vom prezenta în continuare, subliniază caracterul popular al armatei.

Decretul de înființare a Armatei Roșii a muncitorilor și țăranilor din 15/28 ianuarie 1918

„Prin prezenta, Sovietul Comisarilor Poporului⁴⁵ hotărăște să organizeze pe următoarele principii o nouă armată care va fi cunoscută sub numele de Armata Roșie a muncitorilor și țăranilor.

Alineatul I: Armata muncitorilor și țăranilor urmează să fie formată din cele mai conștiente și organizate elemente ale maselor muncitoare.

Alineatul II: Accesul în rîndurile sale este deschis tuturor cetățenilor Republicii Ruse în vârstă de cel puțin 18 ani (...) Pentru a putea fi recrutat în armată este nevoie de recomandările comitetelor militare sau ale organizațiilor democratice, organizațiilor de

⁴³*Ibidem*, p. 22.

⁴⁴Lenin, *Opere Complete*, ediția a II-a, vol. 31, București, Editura Politică, 1964, pp. 166–167.

⁴⁵ Sovnarkom.

partid sau profesionale, sau de cel puțin două recomandări a doi membrii ai acestor organizații.”⁴⁶

Conform acestui document, noul militar provenea acum din rândurile muncitorimii și țărănimii, noile clase conducătoare, conform spuselor lui Lenin. Aceste două clase trebuiau să ofere cele mai conștiincioase și organizate elemente ale lor pentru formarea armatei, neținându-se cont de sex, ci doar de apartenența socială și politică (elemente care erau selectate de Partidul Comunist al U.R.S.S.). Noul militar avea să fie exponentul ideii de mobilizare în masă, recrutat pe baza loialității față de partid și a originii sociale. El era definit de forța politică, devenind un instrument al acesteia.

Caracterul popular al armatei este din nou subliniat de Lenin în discursul susținut cu ocazia zilei Ofițerilor Armatei Roșii, la 24 noiembrie 1918:

Discursul de ziua Ofițerilor Armatei Roșii

„Salutări în numele Comisarilor Poporului (...). Cei mai mulți dintre vechii ofițeri erau fiii dragi, răsfățați și depravați ai capitaliștilor care nu aveau nimic în comun cu soldatul ordinar. Deci, în constituirea noii armate, trebuie să recrutăm ofițerii din popor. Doar ofițerii Armatei Roșii vor putea câștiga respectul soldaților și vor fi capabili să înlesnească socialismul în armata noastră. O astfel de armată va fi invincibilă.”⁴⁷

Cu alte cuvinte dincolo de soldații ordinari, ofițerii și comisarii ar trebui și ei să fie recrutați din popor pentru a trezi probabil un sentiment de tovarășie condusă de ideologia comunistă, unde gradele nu aveau să-i mai despartă pe militari (de altfel o idee utopică, deoarece renunțarea la sistemul ierarhic ar fi produs dezordine). A fost creată, în schimb, o egalitate la capitolul competențe și proveniență socială, mai ales dacă ofițerii și soldații ordinari proveneau din același bazin de recrutare: țărănimea și muncitorimea care la acea vreme nu avea foarte multă școală.

Perioada „democratizării” armatei, scurt istoric instituțional

După instaurarea politică a regimurilor comuniste, conducerea partidelor a recurs la transformarea statelor din toate punctele de vedere, modelând societatea după tiparul sovietic și, totodată, unicul partid eliminând ceea ce a mai rămas din opoziție. Putem spune că statele au trecut la procese de comunizare, nefiind vorba de un comunism propriu-zis deoarece conducerea nu se afla în mâinile poporului, ci în mâinile unei „elite”. Respectivele procese fac parte din etapa preliminară a *construirii socialismului*, o perioadă în care Uniunea Sovietică a reprezentat etalonul principal după care conducerea P.M.R. a încercat să remodeleze societatea românească. Armata a fost și ea o instituție care a trebuit reformată.

⁴⁶Decret preluat din James Bunyan și H.H. Fisher, *The Bolshevik revolution, 1917-1918: Documents and materials*, London, Stamford University Press, 1934, p. 568.

⁴⁷*Lenin's Collected Works*, vol. 28, Moscow, Progress Publishers, 1974, p. 195.

Armata R.P.R. a fost restructurată și sovietizată în intervalul 1947–1957. La 8 mai 1945 s-a format în cadrul armatei secția Educație, Cultură și Propagandă, în 1946 devenită inspectorat.⁴⁸ Din octombrie 1948 acest inspectorat s-a transformat în Direcția Superioară Politică a Armatei, prescurtată D.S.P.A.⁴⁹ Aceasta se ocupa cu „democratizarea” armatei și comunicarea deciziilor oficiale, dar și cu instrucția politică a cadrelor militare. D.S.P.A. a fost condusă prima dată de Petre Borilă, între 1948–1949. P. Borilă a fost înlocuit ulterior cu Mihai Florescu.

Pe parcursul anilor '50 la conducerea D.S.P.A. s-au succedat Nicolae Ceaușescu, Pavel Ștefan și Corneliu Mănescu.⁵⁰ În 1947, la 21 iunie este elaborată legea nr. 206 pentru organizarea armatei pe timp de pace. În același an, Direcția Superioară a Instrucției în Armată se transformă în Direcția Superioară a Învățământului și Instrucției în Armată,⁵¹ însărcinată cu îndoctrinarea politică a cadrelor militare.

Pe 23 martie 1950, Ministerul Apărării Naționale devine Ministerul Forțelor Armate ale Republicii Populare Române.⁵² Tot în 1950 era înființat și instituționalizat Corpul Sergenților și Cartnicilor, acesta înlocuindu-l pe cel al Subofițerilor și Maiștrilor Militari⁵³. Din 1953 stagiul militar este stabilit la trei ani, jurământul fiind schimbat încă din 1949.

Militarul Armatei Populare a R.P.R.

Perioada 1948–1955 este caracterizată printr-un proces de „democratizare” a armatei, presupunând eliminarea acelor elemente considerate burgheze care au scăpat de epurările anterioare. În această categorie intrau acei militari care au fost trimiși la studii pe timpul războiului sau înaintea acestuia în Germania, și cei care erau considerați elemente dușmănoase sau erau doar suspecti. Ei vor fi trimiși în lagăre de muncă, degradați, fie pensionați sau trecuți în rezervă. De asemenea, anumiți militari care au participat la război erau obligați să facă serviciul militar din nou, fiind repartizați în cadrul unităților de muncă, chiar și degradați unde era cazul. Epurările nu vizau totuși eliminarea totală a militarilor din vechiul regim, ci și reformarea unor cadre militare ale căror origini erau considerate „sănătoase” sau pur și simplu care aveau simpatii de stânga.⁵⁴

⁴⁸Gheorghe Vartic, „Destructurarea și sovietizarea Armatei Române 1945–1955”, în *Reforma militară și societatea în România, 1878–2008*, editor Petre Otu, București, Editura Militară, 2008, p. 259 și 269 (249–274).

⁴⁹*Ibidem*, p. 269.

⁵⁰*Ibidem*, p. 270–271.

⁵¹ *Decretul 269 pentru modificarea legii nr. 205/1947* în „Monitorul oficial”, partea I, nr. 141, din 24 iunie 1947, p. 5 și 119.

⁵² *Decretul nr. 74 din 23 martie 1950* în „Buletinul oficial al R.P.R.”, partea a II-a, nr. 29 din 24 martie 1950, p. 411.

⁵³ Ion Șuța, *Infanteria Română*, vol. II, București, Editura Militară, 1982, p. 306.

⁵⁴ În 1951, statutul de atunci al ofițerilor prin *Articolul 42* impunea degradarea și trecerea în rezervă pe criterii politico-morale a acelor militari care erau considerați exponenți ai bugheziei.

Discutăm despre formarea unei *noi elite militare*, unde militarii aveau să provină din rândul muncitorilor și țăranilor. Directiva de recrutare pe 1948–1949, impunea că „armata trebuie să devină populară în adevăratul sens social, politic și moral al expresiei (...). Cadrele armatei trebuie să aparțină integral poporului (...) trebuie formate elemente provenite din rândul maselor muncitorești, care prin conștiința lor de clasă, prin nivelul ideologic și politic, prin capacitățile lor și prin devotamentul lor față de popor, corespund structurilor și caracterului popular pe care armata se cuvine să-l aibă”.⁵⁵ Din această directivă desprindem că autoritățile comuniste își doreau într-adevăr o armată populară după modelul lui Lenin, unde contau proveniența socială și orientarea politică, mai presus de capacitățile profesionale și intelectuale. Ofițerii trebuiau să devină „frații mai mari ai soldaților, dascălii și sfătuitoarii lor”⁵⁶, soldatul trebuind să se angajeze benevol într-o luptă politică pentru înfăptuirea socialismului. Militarul devine astfel un instrument politic al partidului, legat de tovarășii săi printr-un fel de întovărășire sau frăție de arme ideologică.

Secretarul P.M.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej, inspirându-se din învățăturile marxist-leniniste, considera că armata trebuie să fie o unealtă de nădejde a partidului, precizând în cadrul Congresului P.M.R. din februarie 1948 că „armata pusă în slujba întăririi Republicii Populare (...) trebuie să devină o adevărată școală de educație patriotică și democratică”.⁵⁷ Ostașul, deci, trebuia să contribuie la „creșterea cetățeanului nou al Republicii noastre Populare”.⁵⁸

În luna iulie a aceluiași an, Emil Bodnăraș, Ministrul Apărării Naționale, avertiza că era necesară o reînnoire neapărată a cadrelor militare, deoarece armata Republicii Populare Române era încă înțesată de ofițeri instruiți în fostul regim. Acesta preciza că trebuie „să fie urgent îmbunătățită prin reînnoirea cadrelor active cu elemente provenite din sînul clasei muncitoare, a țăranimii și a intelectualității progresiste, care vor primi o pregătire specială”.⁵⁹ În acest sens atât Emil Bodnăraș, cât și Gheorghe Gheorghiu-Dej, doreau o alcătuiască o armată populară similară, în ceea ce privește structura socială, cu cea a Armatei Roșii a U.R.S.S. Același Bodnăraș era de părere că „democratizarea” armatei era o reformă necesară pentru a obține o nouă resursă umană devotată exclusiv noii orânduiri de stat. Practic Ministrul Apărării dorea comunizarea armatei după modelul sovietic. Era de părere că „în compunerea armatei nu pot intra decât elementele credincioase cauzei poporului: muncitori, țărani muncitori și intelectuali progresiști”.⁶⁰

⁵⁵ *Directiva generală pentru pregătirea cadrelor armatei în anul 1948–1949*, p. 9.

⁵⁶ Florin Șperlea, *De la Armata Regală la Armata Populară. Sovietizarea Armatei Române (1948–1955)*, București, Editura Ziua, 2003, pp. 41–46 și 122–124.

⁵⁷ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ediția a IV-a, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1956, p. 144.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Alexandru Duțu, *Armata română în primii ani ai regimului comunist. Situația personalului în „Revista de istorie militară”, nr. 2–3/2007*, p. 60 (58–65).

⁶⁰ *Ibidem*.

La 26 octombrie 1949, pledează din nou pentru această reformare cu un caracter socio-politic a armatei și a militarului precizând următoarele:

„Noi trebuie să creăm o armată de tip nou, o armată după modelul celei mai avansate din lume, o armată cu conținut, nu o fotografie. Și pentru a-i da conținut trebuie luptat foarte serios și trebuie să înlăturăm tot conținutul vechi. Nu este vorba de un proces de transformare, este vorba de un proces revoluționar, de sfârșire a tot ceea ce este vechi și de construire a unei armate noi. Așa stă problema nu reformă, ci construcție nouă, cu conținut nou, cu spirit nou, și firește, creînd oameni noi, luptând cu oamenii vechi, ajutîndu-i să sfârșim ceea ce este vechi în ei, acei oameni cinstiți care vor să rupă cu trecutul și care trebuie să-ți însușească conținuturi noi și să lupte pentru el și alături de ei creînd hotărât și în masă, oameni noi”.⁶¹

De altfel, armata a și evoluat în direcția dorită de Gheorghe Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș. Din tabelele de mai jos se poate observa creșterea proporției militarilor cu origini considerate sănătoase. În 1948, proporția era de 29%, deoarece mai erau încă în activitate militari pregătiți în fostul regim, militari de carieră, cu origini care nu corespundeau cerințelor noii ordini de stat. După 1948, atât conducerea P.M.R. cât și conducerea armatei au pus un accent deosebit pe recrutarea militarilor din rândul țăranimii și muncitorimii, lucru care se observă abia din 1951, când peste 97% din acest contingent era compus din fii de muncitori și de țărani mici și mijlocii. Eforturile de democratizare au fost grăbite și de implicarea autorităților sovietice în acest proces, implicare care a venit pe fondul depărțării Iugoslaviei lui Iosip Broz Tito de sfera sovietică de influență.

Anul 1955 este hotărâtor în ceea ce privește originea socială a militarilor armatei R.P.R., constatându-se că peste 78% din militari provin din fii de muncitori și țărani. Mai jos am prezentat două tabele cu situația provenienței sociale a militarilor din armata populară.

Tabel I – ORIGINEA SOCIALĂ A MILITARILOR ÎN 1948⁶³	
6%	Muncitori
23%	Țărani
43%	Funcționari
29%	Origine sănătoasă

Tabel II – ORIGINEA SOCIALĂ A MILITARILOR ÎN 1955⁶²	
23%	Muncitori
32,7%	Țărani săraci
29,89%	Țărani mijlocași
11,93	Funcționari
78,94%	Origine sănătoasă

⁶¹ Gheorghe Vartic, „Destructurarea și sovietizarea Armatei Române 1945–1955”, în Petre Otu (coordonator) *Reforma militară și societatea în România, 1878–2008*, București, Editura Militară, 2008, p. 265 (249–274).

⁶² Statistică preluată din Christophene Midan, *Crearea unei armate populare*, București, Editura Militară, 2015, p. 182.

⁶³ Statistică preluată din Alexandru Duțu, *art. cit.*, p. 61 (58–65).

Voi mai expune și un tabel care conține câteva informații extrase din câteva livrete militare din colecția personală. Informațiile relevă situația socială a mai multor recruți pentru serviciul militar în termen, contingentul, și studiile.

Tabel III – SITUAȚIA STUDIILOR CĂTORVA MILITAR DUPĂ UN EȘANTION PRELUAT DIN CÂTEVA LIVRETE MILITARE DIN COLECȚIA PERSONALĂ						
Nume	Anul nașterii	Anul recrutării	Studii clase	Arma	Meserie în civile	Gradul
Cazan Petre	1934	1954(1956)	4	Securitate	Apicultor	Caporal
Moisuc Virgil	1928	1949(1951)	8	Infanterie	Lăcătuș mecanic	Sergent
Păduraru Constantin	1932	1954(1956)	4	Corp tehnic	Zidar	Soldat

Aruncând o privire și asupra cadrelor, din 1950 se dorea ca 60% din cadrele recrutate anual să fie din rândul fiilor de muncitori, 30% din fii de țărani și 10% din familii de intelectuali progresiști.⁶⁴ Pentru a atinge acest ideal, dar și pentru a acoperi pierderile făcute de epurări, Bodnăraș a introdus o directivă care a propus o serie de reguli de recrutare flexibile, unde criteriul politic și de origine socială aveau întâietate. De asemenea, selecția se făcea prin intermediul filialelor locale de partid.⁶⁵

Dintr-un total de 32 652 de ofițeri la 31 decembrie 1952, circa 23 065 erau de origini sănătoase, reprezentând 70,6% din cifra completă. În continuare vom expune o statistică mai detaliată privitoare la proveniența ofițerilor din armata R.P.R. Un procent de 84,72% reprezentau fii de muncitori din corpul ofițeresc în 1955.⁶⁶ Din procentul de 84,72% doar 1,2% aveau studii liceale finalizate cu sau fără examen. Ofițerii au fost o vreme recrutați din rândul subofițerilor reangajați sau pe baza loialității politice. Pentru a atenua cumva problema studiilor, tot din 1955 școala de ofițeri se va desfășura într-un format de 2 până la 3 ani și serviciul militar obligatoriu este și el majorat la 3 ani.

⁶⁴ Christophene Midan, *op. cit.* p. 169.

⁶⁵ Florin Șperlea, *op. cit.* p. 129.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 142.

Tabel IV – SITUAȚIA PROVENIENȚEI SOCIALE A OFIȚERILOR LA 31 DECEMBRIE 1952⁶⁷		
7408	22,6%	fii de muncitori
10 064	30,8%	fii de țărani săraci
5593	17,2%	fii de țărani mijlocași
2762	8,5%	fii de mici meseriași și comercianți
5979	18,3%	fii de funcționari
830	2,5%	fii de chiaburi
16	0,05%	fii de moșieri și industriași
23 065	70,6%	ORIGINE SĂNĂTOASĂ

În ceea ce privește avansările în grad, și ele se făceau pe baza criteriilor sociale și politice. Mulți gradați, subofițeri sau ofițeri erau recrutați din rândul militarilor în termen, fără a se ține cont de profesionalism, ci doar de loialitatea politică și originea sănătoasă. De asemenea, pe baza unor „recomandări” și a criteriului de origine socială, subofițerii reangajați, cu precădere sergenții, puteau avansa direct în corpul ofițerilor, absolvind apoi o școală de ofițeri de doi, trei ani. De altfel, din corpul subofițerilor, în special cei reangajați, se făceau promovări direct în corpul ofițerilor. Corpul subofițerilor a reprezentat pentru o bună perioadă de timp principalul bazin de recrutare pentru ofițeri, până la formarea unei noi elite militare.

Mai departe, pentru a ilustra cât mai bine situația avansărilor și viața unui militar în termen în perioada 1954–1957, voi expune o parte dintr-un interviu realizat în vara lui 2021 cu Petre Cazan, bunicul meu matern.

Armata populară din perspectiva unui militar în termen: Petre Cazan

Petre Cazan a fost bunicul din partea mamei. Acesta a murit de curând, în anul 2022, la vârsta de 86 de ani. Totuși, în perioada martie–iunie 2020 am reușit să-l interviuez în legătură cu mai multe aspecte ale vieții sale, printre care și stagiul militar. Tot atunci mi-a oferit două fotografii cu el și camarazii săi, precum și livretul său militar. Voi atașa lucrării de față, doar acea parte din întregul interviu privitoare la stagiul de militar în termen.

Bunicul a efectuat stagiul militar în cadrul trupelor de securitate. Acesta a fost repartizat aleatoriu, desăvârșind serviciul între septembrie 1954 – martie 1957. Petre Cazan petrecut câteva săptămâni la Ploiești pentru pregătirea de bază. Apoi, între septembrie 1954 și ianuarie 1955, a fost detașat la Oradea. De la Oradea, până la 3 martie 1955, P. Cazan a fost cantonat la Dej, și în cele din urmă, a ajuns de unde a plecat, la Ploiești. Au mai urmat după aceea și două luni de pregătire la București.

După cele două luni petrecute în capitală, bunicul a fost dus undeva la muncă pe apa Teleajănelui, de unde a contractat hepatită. El povestea că s-ar fi pricopsit cu hepatita de la nefiind fiartă corespunzător. I s-au dat 47 de zile de permisie, în

⁶⁷ Statistică preluată din Alexandru Duțu, *art. cit.* p. 61.

contextul în care în aproape trei ani a avut doar două permisi, una fiind pe 9 martie 1955, doar de o zi, pe când era la Ploiești. Atunci a mers până acasă în Lăpoșel, Prahova, de unde era de loc. După ce s-a vindecat, acesta s-a prezentat la Ploiești la raport, fiindu-i înmânate actele de eliberare.

Figura I – Petre Cazan, bunicul matern, fruntaș în 1956, trupe de securitate

În total, interviul cuprinde în total șapte secțiuni, din care am selectat doar câteva secțiuni despre stagiul și viața militară. Dialogul prezintă și câteva aspecte privind modalitatea prin care s-au făcut avansările în rândul militarilor în termen.⁶⁸ În preluarea interviului am utilizat tipul de interviu nestructurat, fără grilă de interviu, înregistrând cele povestite și mai apoi transcriindu-le.

Eu : Din câte mi-ai spus, ai făcut armata la Securitate. Ce-ți mai aduci aminte, ai plecat din zonă ?

P : Am plecat la Oradea, m-a luat în primire Chiriac, ăsta de acilea, bărba-su ăsta al Leanei de-a avut grijă să tîne. Țăla era cu un an mai mare ca mine, caporal, și m-a luat în grupa lui.

Eu : Pentru că erați din Băicoi ?

P : Nu, ce eram eu din Băicoi, m-am găsit cu el la Dincă și m-a luat :

- *Băi Cazane, ce dracu cauți aici bă ?*
- *Da tu ce cauți aci bre ?*

Ne repartizase la Oradea. De la Mizil ne-a luat cu trenu' și era și el și ăștia și ne-a repartizat la el. Ba nu, era și el și încă unu' din Ploiești, unu' Dumitrescu. Țăla era sergent. Și noi am picat în grupa lu' Dumitrescu ăsta. Doamne ce nenorocit era ăsta, rău afară din cale. Un ăla așa te uitai, parcă de figura lui îți era frică. Și pe urmă l-a făcut sergent major.

Eu : Nu a fost reclamat superiorilor ?

P : Păi ce, am făcut trei luni două zile cu el și pe urmă l-a dat, l-a eliberat, că era anu' trei. Am făcut doar trei luni instrucție cu el.

⁶⁸ Bunicului i s-a dat șansa și de a semna un contract cu armata după terminarea serviciului militar regulat, însă acesta a refuzat din motive personale. Anumitor militari care terminau stagiul li se oferea posibilitatea de a se înrola înapoi pe baza unui contract. Dacă respectivul militar alegea să fie reîncadrat, acesta putea, prin diverse recomandări, în cazurile fericite, chiar să facă școala de ofițeri și apoi să redevină civil și să aibă o poziție bună în vreo întreprindere, gospodărie agricolă sau chiar în aparatul administrativ comunal sau raional.

Eu : Îmi povestea mai demult despre o misiune la Oradea, cu ce scop ai fost trimis acolo?

P : Păi ne-a trimes, după ce am depus jurământul. Era la Dej, după ce am stat la Oradea ne-a vărsat la Dej. Și de la Dej, de acolo, ne-a luat și ne-a dus prin munții ăia pe acolo, și ne învăța, zicea un ofițer:

- *Vedeți, puneți baioneta la armă și unde vedeți umflătură de frunze, băgați pe acolo baioneta. Și unde vedeți grămadă, nu vă băgați acolo direct.*

Eu : Știai ce sunt partizanii ?

P : Păi, erau de ăștia contra comuniștilor, așa era, toți care nu voia Partidu' Comunist. Ardelenii ăștia erau mai așa, da n-am găsit pe nimeni. Asta a fost mai mult cum să spun eu, o așa să știm ce sens avea ce făceam. Am stat vreo două zile p-acolo cu cortu', cu raniță și după ne-a vărsat la unitate.

D-acolea ne-a vărsat la București. Acolo era unu, căpitanul Frunzete, parcă-l văd, era înalt cât ușa aia, mai înalt decât ușa și roșu la față, aspru. Făceam și instrucție, aveam două zile pe săptămână instrucție. Mamă, și mergeam pe câmp în colo și era un noroi! Ne puneă să trecem niște șanțuri așa largi și curgea apa în urma la ploi. Era apa și alea. Mai rău a fost în București.

Eu : Exista unitate ? Ați avut vreun conflict cu vreun superior ?

P : Totuși, eram uniți, era armată, strictete. Să mai întâmplau de astea prin camere, da eram toți uniți, nu te duci tu numa' unu, doi.

Eu : Cursuri de politică ați făcut ? Ce învățături ai deprins din aceste cursuri ?

P : Adică la politică ?

Eu : Da!

P : Păi te întreba, îți citea un regulament și pe urmă îți puneă întrebări, despre ce e vorba, despre cine vorbești. Pă mine m-a făcut gradat chestia politică.

Eu : Poți detalia ?

P : Șefii eratici, conducătorii țării. M-a întrebat cine erau. Era Gheorghiu-Dej, era Alexandru Moghioroș, era ăsta comandatu' de armată Emil Bodnăraș, era Chivu Stoica, era prim secretar, era ăsta unu care-i ziceam Ion „Te leagă”⁶⁹, ăsta era ministrul agriculturii. Îi ziceam așa la ministru' ăsta, că dacă vedea undeva un teren neșemănat, nefăcut, se interesa și chema toată conducerea, cui aparținea, și-i băga la pușcărie și d-aia îi zicea Ion Te leagă. Și m-au făcut caporal, c-am răspuns la câteva întrebări.

Eu : Politice ?

P : Da, mă pomenesc odată, că mă strigă:

- *Tovarășu' Cazan, poștiți până la comandament. Întru cât ați răspuns la întrebările noastre politice ați fost avansat la gradul de caporal.*
- *Vă mulțumesc, să trăiți.!*

Eu : Și ai fost avansat până la urmă?

P : Îți puneă trese d-alea.

Eu : Odată cu avansarea ți se mărea și solda ??

⁶⁹ Este vorba de Ion Dincă.

P : Solda, de la 10 lei ți-o făcea 20 de lei. Atâta aveam la început.
Eu : Cei de la partid te-au trimis printre soldați, să culegi informații ?
P : Nu ne trimitea pă noi, ofițerii făceau de astea.

Figura II – bunicul matern împreună cu câțiva camarazi, poză de grup la Ploiești în 1955;

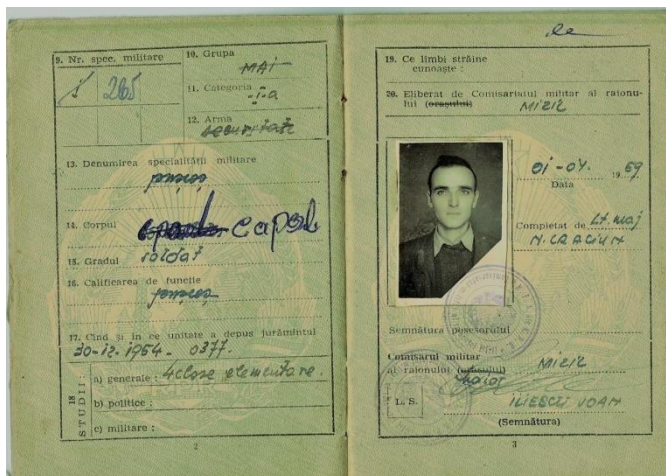

Figura III – Livretul militar al bunicului;

Ofițerul de rezervă al Armatei Populare

În perioada studiată, se remarcă o creștere substanțială în rândul ofițerilor de rezervă. Acest fenomen a fost influențat foarte mult de schimbările politice prezentate mai devreme, reformele afectând și compoziția socială (proveniența) cadrelor militare active și în rezervă.

Din rândul ofițerilor rezerviști făceau parte mai multe categorii de militari, printre care: ofițeri care au activat în fostul regim și au fost trecuți silit în rezervă, ofițeri care au luptat în diferite teatre de operațiuni ale războiului, care au dorit trecerea în rezervă din motive medicale, ofițeri care deși au fost cooptați în corpul ofițerilor au ales să se treacă în rezervă pentru a activa într-un alt domeniu, și alții. De interes pentru cercetarea curentă sunt acei ofițeri care au ales trecerea în rezervă pentru a lucra într-un alt domeniu decât cel militar. Putem spune că acest fenomen petrecut nu numai în rândul ofițerilor, ci și al gradelor mai mici, este specific perioadei 1948–1960.

Tiparul activității acestor oameni se poate reconstitui folosind cărți de muncă. De obicei, viitori candidați se angajau într-un serviciu civil, ca mai apoi, pe baza unei recomandări, să fie aleși să facă școala de ofițeri. La început erau alese elemente cu

studii puține (3 sau 4 clase), din rândul muncitorilor sau țăranilor, care totuși se arătau a fi persoane utile regimului.⁷⁰ Au fost alese și persoane care aveau și 7 clase (3 sau 4 clase primare și 3 sau 4 clase medii⁷¹). După terminarea studiilor civile, respectivii se angajau. La locul de muncă, pe baza unor criterii socio-politice, unde prima proveniență sănătoasă, cei cu pricina erau selectați în fondul unor recomandări oferite de cadrele superioare pentru a face o școală de ofițeri. Recomandarea putea să vină din rândurile cadrelor superioare ale respectivului loc de muncă sau pe cale politică. În ambele cazuri, candidatul trebuia să fie un cetățean model, cu cazierul curat, proveniență sănătoasă, care practica o muncă cinstită și în același timp să corespundă principiilor politice ale P.M.R.

După prezentarea la raport, viitorul ofițer trecea printr-o perioadă de 2–3 ani de școală de ofițeri și un an de serviciu militar. De aici, proaspătul sublocotenent sau locotenent, se putea trece în rezervă pentru a reveni la vechiul său serviciu, însă de această dată reangajarea îi oferea o încadrare nouă pe o funcție mai mare decât cea pe care o avusese înainte. Din punct de vedere politic și social, reangajatul era acum (cel puțin în teorie) un om reformat, fidel partidului. În schimb (tot în teorie), omul nostru trebuia să mulțumească partidului pentru faptul că a fost remarcat și i s-a oferit șansa de a putea avansa. Acesta trebuia (în semn de mulțumire) să fie un model care să-i inspire pe alții, atât în muncă cât și în viața cotidiană.

Din acest punct, ofițerul rezervist se putea perfecționa în domeniul său de activitate, chiar și în politică. Multe astfel de cadre rezerviste alegeau ca, pe lângă locul de muncă, să aibă și o activitate politică. Grație cursurilor de politică din timpul școlii de ofițeri, care reprezentau baza, aceștia puteau să meargă mai departe și să se orienteze spre o facultate muncitorească de doi ani sau spre un curs de politică intensiv care dura de la trei luni până la un an. Acestea completeau cunoștințele oferite de școala de ofițeri. Respectivii erau apoi repartizați spre lucrul cu cadrele U.T.M.⁷² instituție din care trebuiau să facă parte. Se puteau obține poziții destul de bune în cadrul U.T.M. sau în cadrul altor organizații de partid de la nivel sătesc, comunal sau raional. De asemenea, un parcurs similar putea propulsa destul de mult un om, chiar până la a avea o poziție în vreuna din camerele de administrație raionale. Implicarea în politică, chiar și la nivel de sat sau comună, putea să ofere numeroase oportunități, care printr-un schimb de daruri, unde carnetul de partid era „ranforsat” de diferite „atenții”, putea să ofere unui om nenumărate avantaje. Cel implicat devenea astfel o rotiță din marele sistem, putând asigura familiei sale un viitor mai bun, în ciuda provenienței sociale care nu ar fi prevestit un asemenea parcurs fulminant.

*

⁷⁰ Aceste persoane puteau să fie selectate pentru simplul fapt că aveau influență într-o anumită zonă de activitate, favorizați fiind aceia care îndeplineau criteriile socio-politice impuse de P.M.R.

⁷¹ Cu precădere din domeniul tehnic: mecanici, dulgheri, sudori, electricieni ș.a.

⁷² Atât în timpul R.P.R. cât și în timpul R.S.R., cadrele militare trebuiau să fie membrii U.T.M./U.T.C. pentru a inspira ideologic tineretul.

Mai departe vom prezenta un caz concret, documentat pe baza unui livret militar și a unei cărți de muncă. Documentele respective au aparținut aceleiași persoane și au fost achiziționate de mine printr-o tranzacție *online* în toamna anului 2021.

Discutăm despre un anume Zavelcă R. Smarandache născut în 1932 în Stoicănești, raionul Drăgănești, regiunea Pitești⁷³. Nu avem date despre studiile primare, însă putem presupune că Smarandache a absolvit o școală primară și probabil și o școală medie. După absolvirea școlii, acesta a plecat de acasă, iar la 17 ani, în 1949 este angajat la *Noul Combinat Siderurgic Roman*⁷⁴, pe un post de mecanic. Probabil a fost angajat în acest post pe baza claselor medii pe care le-a urmat în domeniul mecanicii.

Doi ani mai târziu, în 1951, acesta a plecat în armată și absolvind în 1953 cursurile Școlii de Ofițeri din Făgăraș, la arma chimică. Totuși, până în 1954 acesta a servit în cadrul Regimentului 255 Artilerie, având gradul de locotenent la numai 24 de ani. Faptul că Zăvelcă Smarandache a absolvit școala de ofițeri nu este unul aleatoriu. Partidul Muncitoresc, cât și conducerea Armatei Populare, au acordat o mare importanță contingentelor 1948–1949, 1949–1950 deoarece acestea erau primele loturi de militari reformati. Printr-o recomandare, Zavelcă a putut profita de contextul politic al vremii și a fost trimis la Școala de ofițeri din Făgăraș. La vremea respectivă, armata ducea lipsă de cadre care să împărtășească noua doctrină comunistă, de aceea, pe acest fond, tânărul mecanic a putut să profite și să devină ofițer.

Absolvirea școlii de ofițeri l-a ajutat foarte mult pe tânărul Smarandache, care în 1954 la 23 de ani, a fost trimis la studii de maestru în cadrul Școlii de Maiștrii din Roman. În 1958, acesta era angajat de S.M.T.⁷⁵ „1 Mai” Brăila, pe postul de mecanic de atelier. Un an mai târziu, el a fost transferat în cadrul S.M.T. „Horia” din raionul Măcin, devenind șef de atelier. Pe parcursul anului 1959, Smarandache a fost avansat de la șef de atelier, la mecanic de sector și apoi la mecanic controlor.

Din 1961, conform cărții de muncă, Smarandache urmează cursurile Școlii de Partid din cadrul P.M.R. – Comitetului Raional–Dobrogea, pe care le termină în august 1962. Aceste cursuri l-au ajutat în noua meserie pe care acesta o îmbrățișase în cadrul Comitetului Raional de partid Măcin, în funcția de „lucrător cu munca politică”. Pentru Comitetului Regional Dobrogea, de care aparținea și C.R. Măcin, Zavelcă R. Smarandache a lucrat trei ani cu scurte întreruperi. Din martie 1963, el a primit funcția de director al Școlii profesionale de mecanici agricoli „Horia”, raionul Măcin, funcție pe care a deținut-o până în octombrie 1967, când a fost transferat pe poziția de *maistru conducere* din cadrul Școlii profesionale de mecanici agricoli din Tulcea. După 1968, acesta a lucrat în diferite poziții, printre care: mecanic, tehnician și maestru în cadrul mai multor combinate din Dobrogea. În rezervă, acesta a fost avansat la gradul de

⁷³ Comuna Stoicănești face parte astăzi din județul Olt.

⁷⁴ Vom utiliza denumirea scrisă în cartea de muncă.

⁷⁵ Stațiunea mecanică de Tractoare.

căpitan, grad care i-a conferit și un plus financiar la pensie, pe lângă numeroasele funcții pe care le-a îndeplinit.

Figura IV – Diploma care atestă faptul că S. Zăvelcă a absolvit o școală de partid – colecția personală;

;

Figura V – Livretul militar al lui S. Zăvelcă –

14

CAP. IX DATE PRIVATOARE LA

ACTIVITATEA ÎN MUNCĂ

15

Nr. crt.	Unitatea, organizația sau persoana unde a lucrat sau la care lucrează	Mutajul intervenit	Data		
			Anul	Luna	Zila
0	1	2	3	4	5
1	Houl. Combinaț. Idelburgic Rouman	Argajot	1948	11	11
2	Școala de Ofiteri Fagorau	Școala de Ofiteri	1957	11	13
3	Houl. Combinaț. Idelburgic Rouman	Argajot	1954	11	06
4	Școala Șehera Mașin. Rouman	Școala de Șehera	1955	11	17
5	S.M.T. 1 Mai Braila	rumit in functie	1958	Aug	01
6	S.M.T. Horia Raim Mocu	tears peat	1959	Aug	16
7	S.M.T. Horia Raim Mocu	rumit in functie	1959	Aug	01
8	S.M.T. Horia Raim Mocu	Avansat	1959	Aug	01

Meseria sau funcția	Salariu lunar	Denumirea unității, nr. și data actului pe baza cărui se face înscrierea	Denumirea, semnătura și stampila unității care face înscrierea
6	7	8	9
Mecanic	X	Houl. Combinaț. Idelburgic Rouman Recomandare 1057	Statuia de Masini si Forate
mltr	X	Amel mltr. 11.	Statuia de Masini si Forate
Mecanic	X	Houl. Combinaț. Idelburgic Rouman 1947	S.M.T. Horia
X	X	Școala Șehera Mașin. Rouman 11. 19.3. 1955	S.M.T. Horia
Mecanic	X	Atelie	S.M.T. Horia
Sef. atelier	1100	S.M.T. Horia 14. 09. 1958	S.M.T. Horia
Mecanic	900	S.M.T. Horia 14. 3. 1959	S.M.T. Horia
Mecanic	1350	S.M.T. Horia 14. 3. 1959	S.M.T. Horia

Figura VI – Cartea de muncă a lui S. Zăvelcă– colecția personală

Concluzii

Prin lucrarea de față am încercat să prezentăm publicului evoluția sistemului militar în perioada 1948–1957, punând accent pe componenta socială a acestuia. Armata populară, așa cum s-a manifestat în U.R.S.S și în R.P.R., a fost de fapt o idee pusă în aplicare, ale cărei baze teoretice au fost îlesnite de Marx și Lenin. De aceea, am plecat de la ideile celor doi ideologi pentru a putea înțelege mai bine care au fost bazele acestui tip de armată și stâlpii pe care acest tip de instrument militar s-a bizuit în evoluția sa.

De la Marx și Lenin ne-am îndreptat mai departe către Republica Populară Română, unde modelul marxist-leninist a fost împrumutat și aplicat de către Gheorghe Gheorghiu-Dej și Emil Bodnăraș. Cei doi, asemeni predecesorilor, au perfecționat cum au putut mai bine această idee de armată populară, recrutând personal din rândurile claselor de jos, anume țăranii și muncitorii. Bineînțeles, încartiruirea în noua structură propusă de ei nu s-a bazat pe meritocrație ca antecedenta, ci pe criterii sociale (proveniența) și politice (loialitatea față de P.M.R.). Am observat cum aparatul militar a fost reformat în acest spirit „revoluționar” și cum anumite personaje au putut accede

din punct de vedere social și economic în ierarhia societală, profitând de noile reforme impuse de vârfurile statului popular.

Pentru a diversifica și în același timp îmbogăți prezentarea, am oferit și câteva mărturii sub forma unui interviu și a unui studiu documentar despre efectele pe care introducerea Armatei Populare a R.P.R. le-a avut asupra societății civile, dar mai presus a societății militare din acea perioadă. Aceste dovezi și păreri despre trecut au prezentat modalitatea prin care regimul comunist a acționat în schimbarea compoziției sociale a armatei, dar și cum această schimbare a afectat mediul cazon, dar și mediul civil prin militarii în rezervă.

În concluzie, putem afirma că societatea militară a suferit numeroase schimbări, unele cu un caracter nociv, armata devenind o unealtă a noii puteri comuniste instalate prin declararea Republicii Populare Române. Forța acestor schimbări a afectat major și societatea civilă, care depindea atunci într-o foarte mare măsură de armată din cauza stagiului militar obligatoriu. Stagiul militar a influențat destinele a nenumărați oameni, oferind oportunități de a avansa, dar și episoade de stagnare, comuniștii atingându-și în final scopul de a crea oameni noi, loiali și de a supune întreaga societate voinței liderilor din fruntea țării, Moscovei și partidului.

Bibliografie selectivă

- Bunyan James și H.H. Fisher, *The Bolshevik revolution, 1917-1918: Documents and materials*, London, Stamford University Press, 1934;
- Duțu Alexandru, *Armata română în primii ani ai regimului comunist. Situația personalului în „Revista de istorie militară”*, nr. 2–3/2007, pp. 58–65;
- Midan Christophene, *Crearea unei armate populare*, București, Editura Militară, 2015;
- Șuța Ion, *Infanteria Română*, Vol II, București, Editura Militară, 1982;
- Șperlea Florin, *De la Armata Regală la Armata Populară. Sovietizarea Armatei Române (1948–1955)*, București, 2003, Editura Ziua
- Vartic Gheorghe, „Destructurarea și sovietizarea Armatei Române 1945–1955”, în *Reforma militară și societatea în România, 1878–2008*, editor Petre Otu, București, Editura Militară, 2008, pp. 249–274;
- Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvântări*, ediția a IV-a, București, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1956;
- Lenin, *Opere Complete*, ediția a II-a, vol. 31, București, Editura Politică, 1964;
- Lenin's Collected Works, vol. 9, Moscow, Progress Publishers, 1972;
- Lenin's Collected Works, vol. 26, Moscow, Progress Publishers, 1972;
- Lenin's Collected Works, vol. 28, Moscow, Progress Publishers, 1974;